

Ledia DUSHKU

**PROPAGANDË NË LUFTË: PORTRETIZIMI I SHQIPËRISË
NË STUDIMIN E DR. MAX MÜLLER (MUNIH, 1916)**

Abstrakt:

Lufta e Parë Botërore shënoi një periudhë, kur propaganda luajti një rol vendimtar në mobilizimin e mbështetjes publike dhe legjitimitimin e veprimeve politike dhe ushtarake të Fuqive të Mëdha. Shqipëria, edhe pse një shtet i vogël dhe i brishtë, u gjend në mes të interesave strategjikë dhe rivaliteteve gjeopolitike të kohës. Këtë e tregon qartë edhe studimi i dr. Max Müller, botuar në kulmin e luftës, i cili përdoret si rast studimor në kumtesën tonë. Përmes këtij libri, Müller synon jo vetëm të promovojë një narrative pro austro-hungareze, por edhe të justifikojë praninë dhe kontrollin e Perandorisë Habsburgase mbi Shqipërinë, duke i dhënë një dimension propagandistik veprës së tij. Në këtë kontekst, Müller-i e portretizon Shqipërinë si një vend strategjik, të pasur me burime natyrore, por të prapambetur dhe të paaftë për vetëqeverisje, duke theksuar nevojën për një administrim të jashtëm. Ai propozon një “kolonizim të kontrolluar”, krijimin e një administrate moderne dhe një sistemi arsimor, i cili kombinon shqipen me gjermanishten, duke synuar formimin e një elite të re besnike ndaj interesave austro-gjermanë. Objektivi i kësaj kumtese është të analizojë strategjitë e propagandës së përdorur nga dr. Max Müller, duke u përqendruar në katër linja kryesore: qasjen teorike mbi përdorimin e propagandës në luftë; kontekstin historik dhe gjeopolitik të Shqipërisë, portretizimin e shqiptarëve dhe propozimet për zhvillimin e vendit në librin e tij mbi Shqipërinë. Përmes analizës së

thelluar, kumtesa argumenton se libri i Müller-it është një manifest i propagandës së integritetit, siç e përkufizon këtë të fundit sociologu francez, Jacques Ellul.

Fjalët kyç: *propagandë, Max Müller, Lufta e Parë Botërore, Shqipëri, Austro-Hungari, stereotipe kulturore.*

Përdorimi i propagandën gjatë Luftës së Parë Botërore - një qasje teorike

Propaganda gjatë Luftës së Parë Botërore luajti një rol kyç në mobilizimin e burimeve ushtarake dhe civile, në krijimin e aleancave dhe në ndikimin mbi opinionin publik. Ajo u përdor gjerësisht si një formë e komunikimit strategjik, që synonte të krijonte e ndikonte te perceptimet, qëndrimet dhe sjelljet e një audience, në mbështetje të një agjende specifike. Kjo e fundit përfshinte përdorimin e mesazheve të përzgjedhura në mënyrë të kujdesshme (të cilat mund të ishin qëllimisht të njëanshme dhe/ose të manipuluar) për të krijuar një narrativë që favorizonte interesat e një grupi, enti ose qeverie të caktuar.¹

Duke u fokusuar te librat, vlen të theksohet se krahas përdorimit/shfrytëzimit nga qeveritë dhe autoritetet ushtarake, si një mjet me vlerë në kornizimin e narrativës propagandistike, përmbajtja e tyre ngre shqetësime etike rreth formave të manipulimit, mashtrimit, shtypjes dhe krijimit të stereotipeve. Në këtë aspekt, leximi në mënyrë kritike mbetet thelbësor për të vlerësuar ndikimet dhe pasojat e propagandës në luftë. Ajo mund të jetë e efekshme në arritjen e qëllimeve, por mund të çojë në manipulimin e perceptimeve dhe sjelljeve të njerëzve, jo gjithmonë në përputhje me të vërtetën,

¹ Në lidhje me përdorimin e propagandës gjatë Luftës së Parë Botërore shih Philip. M Taylor, *Munitions of the Mind: A History of Propaganda from the Ancient World to the Present Day*, Third Edition, Manchester: Manchester University Press, 2003, 176-197.

interesat më të mirë, kohezionin social dhe pavarësinë me mendim e veprim.

Jacques Ellul (1912-1994), një sociolog dhe filozof i njohur francez, në teorinë e tij mbi propagandën e ndan atë në dy kategori: *propagandë agjitacioni* dhe *propagandë integrimi*, të cilat veprojnë si anë të një medaljeje. Propaganda e agjitacionit shërben për të ngjallur emocione të forta dhe për të nxitur veprime të menjëhershme, siç mund të jetë urrejtja ndaj armikut, duke përligjur angazhimin e menjëhershëm të qytetarëve në luftë. Nga ana tjetër, propaganda e integritit përdoret për të krijuar një konsensus të qëndrueshëm dhe mbështetje afatgjatë mbi drejtimin politik gjatë luftës dhe qëllimet strategjike pas saj.²

Teoria e "Shkakut të drejtë" (Just War Theory) është një tjetër teori, nëpërmjet së cilës shpjegohet angazhimi i Fuqive të Mëdha në luftë. Sikurse e shpreh edhe vetë emri i saj, kjo teori përpiqet të ndjekë parimet morale, për të vlerësuar nëse fillimi dhe mënyra e zhvillimit të një lufte janë të drejta.³ Duke e përshkruar luftën si veprim kundër tiranisë dhe barbarisë, synohet ndërtimi i një narrative morale, që justifikon angazhimin në të, ndërsa përdorimi i propagandës ka si qëllim krijimin e stereotipeve dhe demonizimin e armikut, duke theksuar mizoritë dhe veprimet e paligjshme. Kjo rrit ndjenjën e një shkakut të drejtë dhe të nevojshëm për ndërhyrje.

Konteksti historik i Shqipërisë gjatë Luftës së Parë Botërore

Shqipëria shpalli pavarësinë më 28 nëntor 1912, në një periudhë kur Ballkani ishte i përfshirë në konfliktet e Luftës së Parë Ballkanike. Shtetet fqinje, Serbia, Greqia dhe Mali i Zi, kishin pushtuar thuajse gjithë territorin e vilajeteve të Rumelisë, të cilin

² Jacques Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. Translated by Konrad Kellen and Jean Lerner, Vintage Books, 1973.

³ "Just War Theory", *Internet Encyclopedia of Philosophy*, <https://iep.utm.edu/justwar/> (parë më 20 tetor 2024).

qartazi e pretendonin, duke sfiduar edhe përpjekjet e shqiptarëve për shtetformim.⁴

Megjithëse Shpallja e Pavarësisë në Kuvendin Kombëtar të Vlorës ishte një akt vendimtar politik, njohja ndërkombëtare u bë e mundur vetëm më 29 korrik 1913, kur Konferenca e Ambasadorëve në Londër vendosi për krijimin e shtetit të pavarur. Në krye të tij, Fuqitë e Mëdha caktuan princin gjerman Vilhelm von Vid, i cili mbërriti në Shqipëri më 7 mars 1914. E konceptuar si një shtet i pavarur dhe neutral nën mbikëqyrjen ndërkombëtare, Principata Shqiptare përfaqësonte kompromisin mes interesave strategjikë të Fuqive të Mëdha dhe aspiratave kombëtare të shqiptarëve. Ajo ishte një përpjekje e Të Mëdhenjve për një siguruar një qeverisje të qëndrueshme, në dobi të konsolidimit të sovranitetin shtetëror. Në dallim nga sa pritej, Shqipëria mbeti e brishtë dhe e ndarë, për shkak të rivaliteteve të brendshme politike dhe interesave të Fuqive të Mëdha.

Shpërthimi i Luftës së Parë Botërore e përkeqësoi edhe më shumë situatën. Fuqitë e Mëdha, garante të pavarësisë dhe integritetit territorial të shtetit u përfshinë në luftë, duke mos përmbushur angazhimet e marra në Konferencën e Ambasadorëve në Londër.⁵ Italia dhe Austro-Hungaria, që më parë ishin mbështetëset kryesore të krijimit të shtetit shqiptar, ndoqën politika të ndryshme dhe shpesh konkurruese për ndikim në rajon. Në këto rrethana, Princ Vidi dhe komisionet ndërkombëtare që vepronin në Shqipëri u larguan. Vendin e pllakosi anarkia, e në vijim njësisia e tij territoriale u shndërrua në arenë lufte, ku përplasjet midis shteteve ballkanike dhe Fuqive të Mëdha e bënë të pamundur ruajtjen e stabilitetit dhe pavarësinë efektive.

⁴ Ledia Dushku, "From Ottomans to Albanians: The First Balkan War and the Proclamation of Albanian Independence (October-November 1912)", *Istorijska Veka*, 1/2024, 2-7.

⁵ Nicola Guy, *The birth of Albania. Ethnic Nationalism, the Great Powers of World War I and the Emergence of Albanian Independence*, London: I.B. Tauris&Co.Ltd, 2012, 82.

Nga tetori i vitit 1914, shqiptarët përjetuan pushtime të njëpasnjëshme nga fqinjët ballkanikë, Greqia, Serbia dhe Mali i Zi, të cilat pretendonin aneksimin e territoreve shqiptare. Në të njëjtën kohë, Fuqitë e Mëdha, të ndara mes Antantës dhe Fuqive Qendrore, synuan ta përdorin Shqipërinë për avantazhet e tyre strategjike, duke e shndërruar vendin në një zonë lufte.

Më 23 janar 1916, ushtria austro-hungareze hyri në Shkodër, një qytet me rëndësi strategjike dhe ekonomike për Ballkanin Perëndimor. Prania e forcave austro-hungareze në zonë u lehtësua nga mbështetja e figurave me peshë të elitës politike vendase, të cilat e panë ndërhyrjen si një mundësi për ta shpëtuar vendin nga kërcënimi serb dhe malazez. Në thirrjen drejtuar bashkëkombasve të tyre, Perandoria Habsburgase vlerësohej si çlirimtarja nga pushtuesit serbë, ushtarët e së cilës *“po derdhin gjakun për shpëtimin e liriën t’onë, tue u bamun gati me u shërbye besnikisht mbas fuqiës t’onë e mbas urdhënavet qi do të marrim”*.⁶

Në muajt që pasuan, trupat austro-hungareze avancuan drejt jugut, duke arritur deri në lumin Vjosë. Përgjatë këtyre operacioneve ata dëbuan forcat serbe dhe malaziasë, reduktuan ndikimin e aleatëve bullgarë dhe, mbi të gjitha, mbajtën larg Durrësit kontrollin italian. Mbi dy të tretat e territorit shqiptar u vendos nën administrimin e ushtrisë austro-hungareze, duke e kthyer Shqipërinë në një bazë logjistike dhe ushtarake kyçe për Fuqitë e Boshtit në Ballkan. Austro-Hungaria ia kishte dalë të pengonte avancimit e mëtejshëm italian në rajon, të cilën e shihte si një kërcënim të drejtpërdrejtë, veçanërisht në kushtet kur Italia kishte prishur asnjësinë dhe me nënshkrimin e Traktatit të Fshehtë të Londrës (prill 1915) i ishte bashkuar Antantës.⁷

⁶ Lef Nosi, *Dokumente historike për t'i shërbyer historisë sonë kombëtare*, Botim i dytë, përgatitja për botim dhe redaktimi shkencor nga Marenglen Verli dhe Ferit Duka, Tiranë: “Nënë Tereza”, 2007, 245-246. Thirrje drejtuar shqiptarëve nga Preng Bibdoda, Seid Pasha, Fejzi Alizoti, Luigj Gurakuqi, Aqif Pashë Elbasani, Cetinë, më 28 janar 1916.

⁷ *Çështja shqiptare në aktet ndërkombëtare të periudhës së imperializmit. Përmbledhje dokumentesh me një vështrim historik, Vëll. II (1912-1918), vëllimi II,*

Përparimi i Austro-Hungarisë dhe Gjermanisë në Ballkan ishte pjesë e një strategjie të gjerë për të krijuar një zonë ndikimi dhe për të kufizuar avancimin e forcave të Antantës. Në këtë kontekst, Shqipëria nuk ishte thjesht një territor i pushtuar, por një pjesë thelbësore e ekuilibrit strategjik midis Fuqive Qendrore dhe Antantës. Ndërhyrja austro-hungareze kishte si objektiv krijimin e një rrjeti të fortifikuar ushtarak në rajon, me qëllim sigurimin e një korridori të qëndrueshëm midis territoreve të tyre në Ballkan dhe Europën Qendrore. Në dallim nga Gjermania, Austro-Hungaria kishte objektiva specifike në Shqipëri, që datonin prej vitit 1896. Këta objektiva përfshinin pengimin e avancimit të Serbisë dhe Malit të Zi, kufizimin e ndikimit rus dhe sigurimin e një pranie të fortë habsburgase në Ballkanin Perëndimor.⁸

Përveç rolit të saj strategjik, Shqipëria përfaqësonte gjithashtu një interes ekonomik për Austro-Hungarinë dhe Gjermaninë. Kjo zonë ofronte një bazë për furnizimet e ushtrisë, një treg potencial për produktet austro-hungareze dhe një burim të rëndësishëm të lëndëve të para. Minierat e kromit, të bakrit dhe të hekurit, të cilat ishin të pranishme në veri dhe në jug të Shqipërisë, mund të përdoreshin për industrinë e luftës, ndërsa toka bujqësore ofronte një mundësi për sigurimin e furnizimeve ushqimore për trupat austro-hungareze të vendosura vijën e parë të frontit. Këta faktorë e bënë Shqipërinë jo vetëm një hapësirë e rëndësishme ushtarake, por edhe një aset ekonomik për fuqitë e Boshtit.⁹

përgatiti për botim Arben Puto, Tiranë, “8 Nëntori”, 1987, 634-642. Traktati i Fshehtë të Londrës, Londër, 26 prill 1915.

⁸ Ledia Dushku, Edon Qesari, “A dual perspective study: The Italian-Albanians’ political activity in the focus of the relations between Vienna and Rome: 1895-1897”, *Hiperboreea*, Vol. 11, No. 1, (2023), [Penn State University Press](#): 2023, 41-42.

⁹ *Arkivi i Institutit të Historisë* (më tej: AIH), A-IV-239, “Protokolle të mbledhjeve të Këshillit të Ministrave të Përbashkët të Monarkisë Austro-Hungareze (Protokolle der Ministerratssitzungen Österreich-Ungarns) (1914-1918)”.

Kontrolli mbi Shqipërinë i garantonte Austro-Hungarisë akses të drejtpërdrejtë në rrugët tregtare të Adriatikut dhe Mesdheut, duke kufizuar njëkohësisht ndikimin e Italisë, e cila pas prishjes së neutralitetit ishte një konkurrente kryesore në rajon. Rrugët tregtare luanin një rol thelbësor në transportimin e burimeve natyrore, armëve dhe furnizimeve ushtarake, duke siguruar gjithashtu një lidhje të pandërprerë midis Ballkanit dhe qendrës së Perandorisë. Shqipëria përfaqësonte një mundësi edhe për zgjerimin e ndikimit kulturor dhe politik të Austro-Hungarisë në Ballkan. Administrata ushtarake e vendosur në Shqipëri synonte të krijonte një sistem të organizuar qeverisjeje, duke promovuar ndikimin habsburgas dhe duke forcuar lidhjet me elitën vendase, e cila mbështeste sundimin austro-hungarez.¹⁰

Në këtë kuadër, Shqipëria u bë një hapësirë kritike për përplasjet midis Fuqive të Mëdha gjatë Luftës së Parë Botërore. Konflikti midis Austro-Hungarisë dhe Italisë për kontrollin e territorit shqiptar vazhdoi deri në fundin e luftës, duke reflektuar rëndësinë strategjike të vendit në rivalitetin më të gjerë gjeopolitik të kohës.

Propaganda dhe ndikimi austro-gjerman në Shqipëri: studimi i dr. Max Muller-it

Përveç kontrollit ushtarak dhe strategjik mbi Shqipërinë, Fuqitë Qendrore përdorën edhe një propagandë të mirëstrukturuar për të justifikuar praninë e tyre dhe për të ndikuar në perceptimin ndërkombëtar mbi Shqipërinë. Kjo propagandë synonte të krijonte një narrativë, që e paraqiste ndërhyrjen e Austro-Hungarisë jo si një pushtim, por si një mision civilizues dhe modernizues për shqiptarët. Njëkohësisht ajo e paraqiti pushtimin e Shqipërisë si një mision mbrojtës ndaj mizorive të ushtrive serbe dhe malaziasë. Në këtë kontekst, komandantit austro-hungarez, Thurn, më 5 shkurt 1916

¹⁰ Gentiana Kera, Enriketa Pandelejmoni, “Austrian-Hungarian military administration in Albania during World War I”, *Foreign Policy Review*, Volume 15, 2022/1, 39-40.

shprehej: “Trupat austro-hungareze e kapërcyen kufirin e Shqipërisë jo si armiq të që prej shumë vjetësh shtypin vendin tuaj, jo si ata që ju kanë rrezikuar pasurinë tuaj, por si miq”.¹¹

Duke lënë mënjatë terrenin, një nga shembujt e spikatur të propagandës kulturore dhe politike është libri i dr. Max Müller-it, *Albaniens Zukunft: Politische Erwägungen, Theoretische Betrachtungen, Praktische Vorschläge* (E ardhmja e Shqipërisë: Konsiderata politike – Refleksione teorike – Propozime praktike), botuar në Munih në kulmin e Luftës së Parë Botërore. Ky libër shërben si një manifest i diskursit propagandistik austro-hungarez, i cili synonte të legjitimonte kontrollin mbi Shqipërinë përmes argumenteve politike, ekonomike dhe kulturore.

Dr. Max Müller, një intelektual gjerman i lindur në Munih, ishte një studiues i njohur për kërkimet e tij mbi Ballkanin dhe Lindjen. Në kohën e botimit të librit, ai ishte në të dyzetat dhe kishte një përvojë të gjatë në udhëtime dhe studime mbi rajonin. Pas përfundimit të studimeve në letërsi klasike, ai u përfshi në kërkime mbi Orientin, duke organizuar ekspedita në Beograd, Sofje dhe Stamboll. Gjetjet e tij i publikonte në një revistë shumëgjuhëshe, organ i shoqërisë gjermane për Ballkanin, ku pasqyrore një diskurs të harmonizuar me interesat gjermanë dhe austro-hungarezë në rajon.¹²

Në tetor të vitit 1917, ai u emërua president i shoqërisë gjermano-austriake “Shqipëria”, me qendër në Munih, një organizatë që promovonte interesat austro-gjermanë në Shqipëri përmes diplomacisë dhe propagandës. Në këtë periudhë, Müller-i u angazhua edhe në përpjekje diplomatike nëpërmjet kontakteve në Ballhausplatz (selia e Ministrisë së Jashtme austro-hungareze), si dhe në fushata propagandistike që mbështetnin rikthimin e Princ Vidit në Shqipëri.

¹¹ Haus, Hof und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv, Albanien (më tej: HHSt.A.PA.A), në AIH, Vj. 26-9-946, Thirrje e Thurn-it drejtuar shqiptarëve, Shkodër, më 5 shkurt 1916.

¹² HHSt.A.PA.A në AIH, Vj. 27-2-296. Njoftim i komisarit civil austro-hungarez në Shkodër për ministrin e Punëve të Jashtme, Shkodër, 18 dhjetor 1917.

Pavarësisht njohurive dhe përkushtimit të tij ndaj rajonit, Müller-i shihej me skepticizëm nga diplomacia austro-hungareze. Ai vlerësohej si një intelektual energjik dhe aktiv, por jo gjithmonë i besueshëm. Marrëdhëniet e tij me politikën zyrtare austro-hungareze mbetën të ndërlikuara. Ndonëse Müller-i promovonte një vizion të Shqipërisë nën mbikëqyrjen austro-gjermane, qëndrimi i Vjenës ndaj Princ Vidit nuk ishte mbështetës. Ky moskoordinim përfundimisht ndikoi negativisht në marrëdhëniet e Müller-it me autoritetet austro-hungareze, duke çuar në një përkeqësim të raporteve mes tyre. Duke filluar nga fillimi i vitit 1918, ai u etiketua si një aventurier politik i paskrupullt, ndërsa shoqëria që ai drejtonte u konsiderua si një organizatë me orientim antiaustriak. Propaganda e kësaj shoqërie u vlerësua nga Vjena si një dëshmi e mungesës së kuptimit të realitetit politik dhe ekonomik të Shqipërisë. Si rezultat, autoritetet austro-hungareze sugjeruan që nënshtetasit e Perandorisë të mos bëheshin pjesë e kësaj shoqërie, duke e izoluar gradualisht Müller-in nga rrethet diplomatike austro-hungareze.¹³

Duke iu rikthyer analizës së librit, vërehet se Müller-i artikulonte një vizion që justifikonte ndërhyrjen dhe kontrollin austro-hungarez mbi Shqipërinë, duke e paraqitur atë si një domosdoshmëri për zhvillimin dhe stabilitetin e vendit. Ai e përshkruan të ardhmen e Shqipërisë nën mbikëqyrjen dhe udhëheqjen e Fuqive Qendrore, duke përdorur një sërë stereotipesh dhe perceptimesh kulturore për të ndërtuar një narrativë që mbështet interesat austro-gjermanë.

Müller-i i paraqet shqiptarët si një popull i lashtë, me një histori të pasur, por të prapambetur dhe të paafte për vetëqeverisje pa ndihmën e një force të jashtme. Ai argumenton se vetëm Austro-Hungaria dhe Gjermania mund të sjellin rend dhe prosperitet, duke ndërthurur një qasje kolonizuese dhe modernizuese njëkohësisht. Për të përligjur ndërhyrjen dhe kontrollin austro-hungarez, me të drejtë ai e përshkruan Shqipërinë jo vetëm si një territor me rëndësi strategjike,

¹³ *HHSt.A.PA.A në AIH*, Vj. 28-3-316. Njoftim i ambasadorit austro-hungarez në Gjermani për ministrin e Punëve të Jashtme, Berlin, 18 shkurt 1918.

por edhe si një vend me potencial të madh ekonomik dhe turistik, i cili, sipas tij, ka nevojë për një dorë të fortë dhe të drejtë për të arritur stabilitet dhe zhvillim.¹⁴

Stereotipet kulturore në veprën e Müller-it theksojnë ndasitë dhe fragmentarizimin e brendshëm të popullit shqiptar, duke ndërtuar një narrativë që i paraqet ata si të paafte për vetëqeverisje dhe të varur nga ndërhyrja e Fuqive të Mëdha. Stereotipi kryesor që ai përdor lidhet me përshkrimin e shqiptarëve si një popull i ndarë në bajraqe dhe fise, ku dallimet fetare midis myslimanëve dhe katolikëve theksohen si një faktor shtesë për përçarjen e tyre. Kjo ndarje paraqitet si një pengesë kryesore për zhvillimin e vendit, duke krijuar idenë se vetëm një fuqi e jashtme mund të sigurojë bashkimin dhe organizimin e nevojshëm për ndërtimin e një shteti funksional dhe të qëndrueshëm.

Një nga propozimet kryesore të Müller-it lidhet me konceptin e asaj që ai e quan “kolonizim i kontrolluar”. Ai sugjeron vendosjen e austriakëve dhe gjermanëve në Shqipëri, përfshirë tregtarë, industrialistë, inxhinierë, mjekë dhe nëpunës me kapital, si elementë të domosdoshëm për zhvillimin dhe modernizimin e vendit. Në funksion të krijimit të një qeverisjeje të qëndrueshme dhe efektive, Müller-i i kushton një vend të rëndësishëm reformës në administratën publike dhe ngritjes së një sistemi arsimor modern, i cili do të edukonte rininë shqiptare me ndërgjegje kombëtare dhe ndjenjë e disiplinës në punë.

Në këtë kontekst, ai propozon që mësimi në klasat e ulëta të zhvillohet në gjuhën shqipe, ndërsa në klasat e mesme dhe të larta në atë gjermane, duke ofruar në mënyrë fakultative mundësinë e mësimi të gjuhëve të tjera, si: frëngjishtja, anglishtja dhe italishtja. Sipas tij, standardizimi i gjuhës shqipe ishte një element thelbësor për krijimin e një identiteti të përbashkët kombëtar. Derisa të arrihej kjo, ai sugjeronte që mësimi të zhvillohej në dialekt, duke e parë këtë si një hap të përkohshëm drejt formimit të një ndjenje të fortë uniteti kombëtar.

¹⁴ Max Müller, *Albaniens Zukunft: Politische Erwägungen, Theoretische Betrachtungen, Praktische Vorschläge*, Reinhardt, 1916.

Për funksionimin e rregullt të shtetit, Müller-i thekson nevojën për krijimin e një sistemi fiskal të drejtë dhe efikas. Sipas tij, një sistem i mirëstrukturuar i taksave ishte thelbësor për financimin dhe garantimin e shërbimeve publike, duke siguruar të ardhurat e nevojshme për ndërtimin e infrastrukturës, zhvillimin e arsimit dhe të shëndetësisë, si dhe për mbështetjen e programeve zhvillimore. Përveç këtyre funksioneve, një administratë fiskale efektive do të ndikonte edhe në përmirësimin e standardeve të jetesës dhe në nxitjen e zhvillimit ekonomik të vendit.

Megjithatë, duke marrë parasysh gjendjen e vështirë socio-ekonomike dhe nivelin e lartë të prapambetjes në Shqipëri, Müller-i argumentonte se reformat duhej të zbatoheshin në mënyrë graduale dhe të kujdesshme, për të shmangur kryengritjet apo forma të tjera rezistence nga popullsia lokale. Ai vlerësonte gjithashtu rëndësinë e respektimit të traditave vendore dhe të institucioneve patriarkale, duke e parë këtë si një mënyrë të përkohshme për të siguruar stabilitet dhe pranueshmëri nga ana e shqiptarëve.¹⁵

Sa i përket organizimit ushtarak, Müller-i sugjeronte që fiset dhe bajraqtet të integroheshin në një forcë të përbashkët, e cila do të kontribuonte në ruajtjen e rendit dhe në krijimin e një ndjenje të përbashkët mbrojtjeje. Sipas tij, një strukturë e tillë mund të ndihmonte edhe në eliminimin gradual të gjakmarrjes, duke e zëvendësuar këtë traditë me një sistem më të organizuar të sigurisë dhe mbrojtjes kolektive.

Libri i Max Müller-it për Shqipërinë përfaqëson një shembull klasik të përdorimit të propagandës së integritetit sipas teorisë së sociologut dhe filozofit francez, Jacques Ellul. Ai përdor teknika dhe jep mesazhe, të cilat përputhen mirë me konceptet e kësaj teorie, duke u fokusuar në krijimin e një konsensusi të qëndrueshëm për legjitimin e ndërhyrjes dhe zhvillimin e vendit nën drejtimin e Austro-Hungarisë dhe mbikëqyrjen e Gjermanisë. Libri krijon një narrativë, e cila mbështet idenë e një udhëheqjeje të fortë dhe të drejtë nga forca të

¹⁵ Po aty.

jashtme, për të siguruar stabilitet dhe zhvillim, çka përputhet me qëllimin e propagandës së integritit, për krijimin e një konsensusi të qëndrueshëm. Duke i përshkruar shqiptarët si të prapambetur dhe të ndarë, justifikohet nevoja për një mbikëqyrje të vazhdueshme të jashtme. Müller-i përdor narrativën pozitive, se vetëm Austro-Hungaria dhe Gjermania mund të sjellin zhvillim dhe civilizim në Shqipëri. Nëpërmjet saj, ai krijon imazhin pozitiv, legjitimon ndërhyrjen austro-hungareze, me synimin që të garantojë mbështetje brenda dhe jashtë vendit për praninë në rajon. Kjo qasje përfaqëson gjithashtu një formë të integritit të shqiptarëve në politikat e Fuqive Qendrore, që do të thotë *pranim dhe mbështetje nga vendasit* për mbikëqyrjen e jashtme, si e vetmja mënyrë për zgjidhjen e problemeve shqiptare.

Duke sugjeruar respektimin dhe ruajtjen e traditave lokale, nën drejtimin e Të Mëdhenjve, një aspekt i rëndësishëm ky i propagandës së integritit, synohet të ruhet stabiliteti dhe të forcohet uniteti kombëtar, nën një kornizë të caktuar politike dhe sociale. Rëndësia strategjike dhe ekonomike e Shqipërisë për Austro-Hungarinë, në dobi të justifikimit të pranisë dhe ndërhyrjes së saj në rajon, përputhet me propagandën e integritit, që synon të krijojë një bazë të qëndrueshme për mbështetjen publike të politikave dhe veprimeve të qeverisë, në rastin konkret të autoriteteve ushtarake austro-hungareze me qendër në Shkodër.

Theksimi i ruajtjes së autonomisë lokale, por e mbikëqyrur dhe e ndihmuar së jashtmi, ndihmon në krijimin e ndjenjës së vazhdimësisë dhe të stabilitetit, elemente kyç këto të propagandës së integritit. Në një qasje afatgjatë, edhe krijimi i një sistemi arsimor modern, që do të integrojë mësimin e gjuhës shqipe me atë gjermane, duke e përgatitur rininë shqiptare për të qenë pjesë e një shoqërie të modernizuar, është një tjetër mekanizëm i propagandës së integritit, nëpërmjet së cilës synohet krijimi i një elite të re të arsimuar, pjesë e kontekstit të ri.